

Az államerdészetről

avagy egy brassói a soproniak között

Az államerdészetnek nevezett szakmai tevékenységnek hazánkban hagyományosan öt színtere alakult ki. Ide tartozik mindenekelőtt a mindenkor erdészeti **főhatóság** (minisztérium) és az annak alárendelt szervezetek (erdőfelügyelet, erdőrendezés, állami erdőgazdálkodás) tevékenysége. Tágabb értelemben ide sorolható az erdészeti **szakképzés** (pl. az egyetem), a **Magyar Tudományos Akadémia** illetékes bizottságai és albizottságai által végzett legfelsőbb fokú tudományirányítás, az **Erdészeti Tudományos Intézetben** végzett és irányított gyakorlati kutatások végrehajtása, s végül az erdészeti szakemberek által az **Országos Erdészeti Egyesület** összefogása révén kifejtett társadalmi tevékenység. Ebben az írásban kizárólag az erdészeti ágazat irányításával kívánunk foglalkozni. A fő kérdés ugyanis hatvanöt éve az, hogy **miért nincs az ágazatnak önálló irányító szervezete, és annak döntést hozó (vagyis államtitkár vagy miniszterhelyettes) beosztásban lévő szakmai vezetője.**

Tekintsük át röviden az elmúlt 130 esztendő.

1880–1920. Az államerdészet 1880-ban alakult ki, amikor is a Földművelési Minisztérium ezt a feladatkört átvette az Udvari Kamarától, illetve a Pénzügyminisztériumtól. Ennek a negyven évnek megkérdőjelezhetetlen erdészpolitikusa *Bedő Albert* volt.

1920–1945. A két világháború közötti királytalan királyság elismert szakpolitikusa *Kaán Károly*, aki államtitkári beosztásban csak négy évet töltött. Érdemes megjegyezni, hogy az ország teljes összeomlása előtti utolsó pillanatban, 1944. szeptember elsején a leghivatalosabb kimutatás szerint a négy legmagasabb beosztású szakember *Molcsányi Gábor* és *Pászthory Ödön* főosztályfőnök, valamint *Földes Tibor* és *Ajtay Sándor* ügyosztályvezetők (valamennyien erdőmérnökök) voltak. Az eddig ismertett 65 év alatt az ország területében, a társadalmi viszonyokban és az erdők tulajdonjogi viszonyaiban bekövetkezett alapvető változások miatt olyan tapasztalat, ami az államerdészeti szervezeti kérdéseiben háború után is széles körben alkalmazható lett volna, nem halmozódott fel.

1945–1946. A második világháború és az elvesztett háború miatt és után nehe-

zen áttekinthető, zűrzavaros állapotok alakultak ki. Az államerdészeti erdőmérnök-állományát korábban 620 főben alapították meg, akik közül az anyaországban csak 230-an dolgoztak, 170-en Észak-Erdélyben, százan Kárpátalján, harmincan a Felvidéken, tízen pedig a Délvidéken teljesítettek szolgálatot. (Nyolcvan álláshely a hadiszolgálatok miatt betöltetlen volt.) Mivel a fentiek nagy része az ismét megcsonkított anyaországban telepedett le és az elszakított országrészekből bevonult katonák egy része leszerelésük, vagy a fogásból való szabadulásuk után ugyancsak Magyarországot választotta új hazájául, a megcsonkított területen 500–600 erdőmérnök és kétszer-háromszor ennyi középfokú végzettségű erdész állt államerdészeti szolgálatban. Szakemberfeleslegről nem lehetett beszélni, mert az erdők nagy részének államosítása képes volt nekik munkát adni és foglalkoztatni őket. Mégis sanyarú sors várt rájuk, mert sokuk nem felelt meg a kimondottan politikai jellegű igazgatás feltételeinek. A közhangulat – úgy is, mint a megdöntött uralkodó osztály hűségesei kiszolgálóinak – ellenük fordult. Ezt tetőzte be 1946-ban az úgynevezett béli tisztázás, ami azonnali és minden követelés nélküli elbocsátást jelentett. Az erdészek ezt végtelen türelemmel viselték, hiszen az előzmények után mi mást tehettek volna.

1946–1949. Megváltást a Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek (MÁLLERD) felállítása és sikeres működése hozott. A létrehozott 11 állami erdőigazgatóság és az azokon belül megszervezett 250 erdőgondnokság hatékony munkája révén több mint egymillió hektár erdőt államosítottak, történelmileg hihetetlenül rövid idő alatt az államerdészeti működése többé-kevésbé rendeződött. Ez elsősorban a MÁLLERD ügyvezető igazgatója: *Barlay Ervin* erdőmérnök és munkatársai színvonalas tevékenységének volt köszönhető. Sokan nem tudják azonban, hogy ő a szervezet élén „csak” a második ember volt, mivel az elnök vezérigazgatót *iffjú Tildy Zoltánnak* hívták. Azt még kevesebben tudják, hogy Tildyt e posztra *Szedzerjéi Ákos* közreműködésével éppen *Barlay Ervin* javasolta. Ők ketten meggyőzték a kisgazda miniszterelnököt, *Nagy Ferencet* e megoldás helyességéről, amit a

kommunista *Rákosi Mátyás*, a szociáldemokrata *Szakasits Árpád* és a parasztpárti vezér *Veres Péter* is elfogadott. Mindennek oka az volt, hogy *Barlay Ervin* kizárólag a szakmával akart foglalkozni és a politikai támadások ellen *Tildy* jelentette a védőernyőt.

1949–1950. Az államerdészeti szervezet eddig eltelt 130 esztendejének mélypontját a MÁLLERD megszüntetése, és az Állami Erdőgazdasági Üzemi Központ (Erdőközpont) felállítása jelentette, amit *Molnár István* hordóipari munkás és *Osváth István* párttitkár fémjelzett. Az ész- és értelem nélküli, teljesen felesleges és szakszerűtlen átszervezés következtében a MÁLLERD és a közben létrehozott 15 erdőgazdasági nemzeti vállalat romjain ötlépcsős (minisztérium, erdőközpont, erdőgazdasági egyesülés, erdőgazdaság, üzemegység), szervezetet hoztak létre. A 15 megyei erdőgazdasági egyesülésből, 78 erdőgazdaságból és az azokon belül kialakított 501 üzemegységből, 29 vadrezervátumból, 15 vasútüzemből, 7 faraktárból, 7 csemetekerti üzemből, két fűrészüzemből és egy fogatgazdaságból, vagyis összesen 563 végrehajtó egységből, s végül 11 erdőgazdasági géptelepből álló szervezet teljesen működésképtelennek bizonyult. Az átszervezés során az államerdészeti irányításába több száz fizikai munkás került. 1800 körüli erdészeti alkalmazott kapott eredeti lakhelyétől és munkahelyétől távoli munkát, és mintegy 110 olyan helyen létesült államerdészeti szervezet, ahol ilyen sosem működött. (Közel húsz évig tartó felszámolásuk során 70 nagyméretű irodaház, mintegy 300 kisebb iroda, 100 fölötti üzemi konyha, 210 garázs került felszámolásra, nagyrészt elkötyavetvénylésre). Szerencsére ez a vézorkorszak hamar véget ért, de hatása 20–25 évig is érezhető volt.

1950–1970. Az Erdőközpont rémuralma után az államerdészeti irányítását a Földművelésügyi Minisztérium visszavette, majd létrehozták a közvetlenül a minisztertanácsnak alárendelt Országos Erdészeti Főigazgatóságot (1954–1967), amely az eddigi történelmünk során az első „minisztériummentes” önálló erdészeti főhatóság volt. Vezetői: *Tömpe István*, *Balassa Gyula* és *Földes László* személyében politikusok voltak. Nyugodtan állítható, hogy nem az erdészeti ágazatot akarták önállósítani, hanem vezetőinek volt szüksége miniszterhelyettesi sarzsíra. Ez a szervezet viszonylag rövid ideig tartó fennállása alatt azonban annyira hatékonynak bizonyult, hogy a szakirodalom-

ban ezt a korszakot világnézeti különbség nélkül az erdészet aranykorának tekintik. Ennek magyarázata lehet: a politikusok nem hozták magukkal szokásos „sleppjeiket”. Helyetteseik (*Keresztesi Béla, Mosonyi István, Saly Emil és Halász Aladár*), valamint az osztály- és főosztályvezetők kiváló, lelkes szakemberek voltak. Ezen időszak alatt az előzőleg létrehozott erdőgazdaságokból hatvan megszűnt, a közel 600 üzemegységből lett kétszázötz erdészet, amely azonban – igaz, hogy jó irányban – több száz szakember állandó vándorlását okozta. Itt érdemes felhívni a figyelmet egy – a jövőben is figyelembe veendő – tényezőre. A középszintű államerdészeti központok kijelölésénél egyebek mellett meghatározó a szervezet székhelye. Vannak ugyanis olyan települések, amelyek az erdészszakembereket vonzzák, mások taszítják. Ennek alátámasztására szolgál az alábbi összeállítás:

Államerdészeti szervezetek székhelyei voltak, illetve jelenleg is azok:

- 130 éve: Budapest, Szombathely, Kaposvár, Szeged, Debrecen, Miskolc;
- 100 év fölött: Gödöllő, Veszprém, Győr, Keszthely, Zalaegerszeg, Pécs, Kecskemét, Eger;
- 90 év fölött: Sopron, Székesfehérvár, Balassagyarmat;
- 60 év fölött: Vác, Tatabánya, Pápa, Nagykanizsa, Baja, Szolnok, Nyíregyháza;
- 50 év körül: Visegrád, Mátrafüred;

A fenti 26 település mellett kedveltek még: Szentendre, Budakeszi, Tamási, Sárvár, Sátoraljaújhely. Ez egyben azt is jelenti, hogy e 30 településen kívül erdőfelügyelőséget, erdőrendezőiséget, erdőigazgatóságot vagy állami erdőgazdaságot létrehozni nem célszerű. (Ilyenek voltak pl. Barcs, Szirák, Kisterenye, Recsk, Sajószentpéter, Mezőkövesd stb.)

Nagyon megterhelő, kimondottan lélekölő volt a megszűnt erdőgazdasági központok szakembereinek helyzete. Az áttekinthetetlen zűrzavarra jellemző például, hogy a Miskolcon székelő erdőgazdaságnak hat (a dél-borsodi, büki, Sajó-völgyi, Bódva-völgyi, Hernád-völgyi, sátoraljaújhelyi) jogelődje volt; a verpeléti, mátrafüredi és dél-mátrai erdőgazdaság ugyanazt jelentette, és az is előfordult, hogy olyan erdőgazdaságot szüntettek meg (pl. a Zagyva-völgyit), amelyet eredetileg létre sem hoztak. Az átszervezett dolgozók előtt négy lehetőség állott: helyben keresnek más munkalehetőséget, külön élnek családjuktól, az új központba költöznek vagy az „idők végtelenségéig” napi 2-3 órát, 40-70 km-t ingáznak. Ez a sors várt sok

debreceni, pápai, keszthelyi, mátrafüredi és zalaegerszegi kollégára is.

1970–1990. Az előző időszak vége felé (1967-ben) megszüntetett OEF-től a főhatósági teendőket az azzal egy időben létrehozott Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium vette át. Ez alá rendelve több átmeneti jellegű szervezet (pl. az Erdészeti és Faipari Hivatal, az Erdészeti Hivatal, az országos és regionális fagazdasági egyesületek stb.) jött létre. Az erdészet legfőbb irányítása (és vele együtt a szakma tekintélye) azonban véglegesen főosztályvezetői szintre esett vissza. A szakemberek számára máig megmagyarázhatatlan, hogy olyan vezető beosztásban lévő erdőmérnökök, mint a már említett négy főigazgató-helyettes, valamint *Sitkei János, Szűcs Ferenc, Schmal Ferenc, Fila József, Csontos Gyula, Bondor Antal, Solymos Rezső, Tóth Sándor, Rátz Antal*, később pedig *Dauner Márton, Barátossy Gábor, Gémesi József, Szabados János, Gerely Ferenc, Halász Gábor, Csóka Péter, Kis János, Nagy Dániel* stb., – akiket a miniszterhelyettesi besorolástól csak egy lépés választott el –, miért nem léphettek előbbre. Ugyanúgy szóba jöhettek volna szakmánk minden részletkérdésében tájékozott, népszerű és feddhetetlen előéletű vezérigazgatók, mint *Schmotzer András, Váradi Géza, Káldy József, Czebei Sándor, Cserép János* és mások. Két évtizeden keresztül ez volt az erdészetnél szolgáló szakemberek egyik legkényesebb megválaszolatlan kérdése.

1990-től. A monarchia és a királyi Magyarország összeomlása utáni harmadik rendszerváltás óta eltelt eseményeket mindenki ismerheti. Ezért ennek részletezésére nem térünk ki. A kérdések azonban továbbra is megválaszolatlanok maradtak.

Meg kell végül emlékezni az erdőrendezési, erdőfelügyeleti, erdőigazgatási szervezetekről, amelyeknek feladatköre, körzetbeosztása 130 év alatt alig változott. A hálózat székhelyei kezdettől fogva: Budapest, Veszprém, Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár, Pécs, Szeged vagy Kecskemét, Debrecen, Miskolc és Eger. Ennél jóval változatosabb volt az irányításukra vagy kiszolgálásukra létrehozott középsszervek sorsa, amelyek hosszabb-rövidebb fennállásuk után megszűntek: pl. Állami Erdőrendezési Intézet (1952–1957); Állami Erdőrendezőiségek Műszaki Irodája (1968–1978), Állami Erdészeti Szolgálat. Jelenlegi szervezeti felállásukat még nem voltam képes megtanulni, ezért a budapesti tele-

fonkönyvet hívtam segítségül, amelynek 598. oldalán a következők találhatók: Fővárosi és Pest Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatóság; Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központ Erdészeti Igazgatóság, Budapesti Igazgatóság.

Az államerdészet szervezetével és személyi összetételével az egyetem megkezdése óta, vagyis több mint hatvan éve foglalkozom. Legalább egy kötetre elegendő tapasztalataimat és javaslataimat – teljesen feleslegesen – már megírtam. A második kötet helyett kollégáim ezzel kapcsolatos megjegyzéseinek egy részét az alábbiakban ismertetem:

– *M. András:* Ha az erdészet történetét föl akarod dolgozni, csak azzal foglalkozzál, ami 1945 óta történt, mert a korábbiak pontosan le vannak írva.

– *P. József:* (főhatósági osztályvezető, egy főmérnöki továbbképző tanfolyamon): Mi nem vagyunk okosabbak, mint ti, csak a fővárosban van lakásunk.

– *M. László:* Mielőtt bármit elkezdnél, vedd figyelembe, hogy az az új, amit az emberek már elfelejtettek.

– *Cz. Sándor:* A mezőgazdák azért állnak rajtunk bosszút, mert az uradalmaikban általában erdész volt a főnökük.

– *B. Antal:* Kollégáink azonnal lefejezik azt, aki följük akar emelkedni.

– *K. Jenő:* Ti, külföldön végeztek idegenlelkűek vagytok.

– *B. Dénes:* Erdőtörvényekkel és koncepciókkal tele van a padlás. Kéne egy olyan alakulatot létre hozni, amelyik ezeket el is olvassa.

– *P. István:* Mindegy, hogy ki a főnökünk, csak kolléga ne legyen.

– *K. István:* Az erdészet szervezeti gondjainak megoldására én tettem eddig a legjobb javaslatot, sajnos az megvalósíthatatlan.

– *Sz. Dezső:* Igazad volt, de e körben máskor ne szóljál föl.

– *B. István:* Mi nem szeretjük egymást. Kaán Károlyt sem a földbirtokosok nyírták ki, hanem a kollégái.

– *K. Pál:* a központi „így akarom”-ot jócskán megtették a helyi pozícióharcok is (alaposan rációval a híres kollektívák selmeci-soproni szellemiségre, amelyről egyébként mi, erdészek oly előszeretettel zengedezünk).

– *Z. I.:* Én olyan erdőgazdaságnál is dolgoztam, amelyik hamarabb megszűnt, mint ahogy létre jött volna.

– *H. I. (1995-ben):* Mindenért Rákosi felel.

– *S. J.:* Nem kellene annyira izgulni, hiszen te mondtad, hogy 1950-ben a közel 100 igazgató közül csak kettő

(Wagner Lajos Egerben és Pópty Jenő a Dél-Balatonon) volt erdőmérnök, 1970-ben pedig a 22 közül csak négy (Szűj József Gödöllőn, Illés Dezső Kaposváron, Kántor János Szegeden, és Adamkó József Egerben) nem volt erdész.

– *Sch. F.*: Amikor erdőgazdasági főmérnökből minisztériumi főosztályvezető lettem, senki sem gratulált, sőt sokan őszinte részvétüket fejezték ki.

– *I. V.* Nektek valamiféle örökölheto és gyógyíthatatlan eredendőféle bűnök lehet.

– *T. K.*: A tarokk meg a krampampuli nem elegendő.

– *I. J.*: Iván Jankó jó magyarországi kapcsolatokkal rendelkező ruszin származású szlovák kolléga, egy ukrainai nemzeti park meglátogatása után, a romániai Máramarosszigeten *Simkó József* tolmácsolásában így nyilatkozott: „Bácsiám, Zoli! Belétek bújta magát két ki-

csike antimagnétikus ördögöcske. Ők nem vonzik, inkább taszajtik egymást. Az nem secko jedno”.

– A szerző saját véleménye: Az átszervezések nagy részének egyetlen hátránya volt: hogy nem volt semmi előnye. Mi valamennyien dakoták vagyunk.

Az alapvető kérdésre természetesen én sem tudom a választ, de azt bátran kijelentem, hogy a kialakult helyzetért nem kizárólag a munkáskáderek, a politikusok, a mezőgazdák, a „természetvédők és a vadászok népe” a felelős. A problémák tömegét önmagában egy erdész képzettségű államtitkár sem tudná megoldani. S végül: A második világháború után az erdőgazdasági ágazatért felelős 53 agrárminiszter (akik sorában az első 1944 végén *Nagy Imre*, az utolsó 2010 elején *Gráf József* volt) közül sorrendben a huszonnegyediknek java-

soltam, hogy az ágazat élére nevezzen ki egy erdészképesítéssel rendelkező miniszterhelyettest. Ő kedélyesen azt válaszolta, hogy a napraforgónak, a gabonaiparnak, a sertésenyésztésnek és a szarvasmarha ágazatnak a termelési értéke külön-külön is jóval meghaladja az erdőgazdaságét, de eddig még senki sem javasolta, hogy a minisztérium szervezetén belül hozzunk létre napraforgóügyi vagy szarvasmarhaügyi hivatalt. Udvariasan megjegyeztem, hogy a természetvédelemnek, a rendőrségnek és az egyházügyeknek egy forint termelési értékük sincs, mégis államtitkár vezetése alatt állnak. Viszontválaszként a miniszter azt kérdezte, hogy mit iszol, vodkát vagy kecskeméti? Megtorlasként az évszázados elnyomásért vadkörtét kértem.

Rakonczay Zoltán
egy idegenlelkű dakota

Fenntartható erdőgazdálkodási stratégia

Az ország gazdaságának talpra állítása és az erdészszakma társadalmi rangjának visszaszerzése egymástól elválaszthatatlan törekvés. Ezért szükséges a cikk elején megjegyezni, hogy nekünk, erdészeknek, nem sérelmeket és kifizetetlen számlákat kell benyújtani a kormány felé, hanem problémamegoldásokat. Olyan átfogó és működőképes rendszereket, és azok világos jövőképét, amelyek nem csak ágazatunknak, de az államnak is jövedelmezőek.

A Fenntartható Erdőgazdálkodási Stratégiai Célok és a célok megvalósítása mellé rendelt eszközrendszerrel eddig keveset olvashattunk. Ezek nélkül a Nemzeti Erdőprogram és a Nemzeti Éghajlatvédelmi Stratégia kivitelezhetetlen, az Erdőtörvény pedig képlékeny állagú marad.

Ezek a célok a következők:

– Folyamatos erdőborítottágot eredményező erdőfelújításnak – egy adott termőhelyen – nagyobb pénzügyi hozzáadékkal és piaci értékkel kell rendelkeznie, mint a természetességi állapotban alatta álló, vagy azonos természetességi állapotú, de véghasználati területű erdőnek.

Az erdőgazdálkodónak, gazdaságilag életképesnek kell lennie.

A gazdasági rentabilitásuk viszont nyilvánvaló nehézségekbe ütközik:

– A fahasználat bevételeire épülő erdőgazdálkodás versenyhátrányba kerül akkor, ha a kitermeléseket a korábbiakhoz képest korlátozzák, vagy az erdő szerkezetének megválasztásánál a gazdasági megfontoláson kívül egyéb, természetvédelmi, esetleg klímavédelmi szempontokat is figyelembe kell venni.

– A hazai magánerdőkben a gazdálkodói struktúra és a birtokméret legtöbbször, még a tartamos erdőgazdálkodás feltételeinek sem felel meg.

A felsorolt akadályokat figyelembe véve a célok eléréséhez az államnak két eszköz is rendelkezésére áll, amelyeket eddig még nem vetett be, és amelyek alkalmazása kizárólag kormányzati akarat kérdése.

Ezek a következők:

– Az erdő által évente elnyelt CO₂ arányában kvóta ellenérték térítés az erdőgazdálkodóknak, az erdő természetességi állapota függvényében. Forrása, az állam által értékesített kvótából származó bevétel.

– Olyan regionális pályázatok kiírása, amelyek támogatják az erdővásárlást, hátrányos, és különösen hátrányos települések számára, vagy pótolják az erdőgazdálkodó bevételekiesését abban az esetben, ha a tulajdonosok és a gazdálkodók nyilatkozatot tesznek a fenntartható erdőgazdálkodás iránti elköte-

lezettségükről, valamint kötelezettséget vállalnak a pályázatban megfogalmazott elérendő célok megvalósítására.

Ezzel egy időben feloldódna az állam és a gazdálkodók között állandónak mondható konfliktus, amelyeket a fenntartható erdőgazdálkodást cseppet sem szolgáló, központi adminisztratív intézkedések és az azokat követő erdőérték csökkenések okoztak.

A kvóta ellenérték kiosztás feltételrendszere és a pályázatok tartalma úgy formázható, hogy tökéletesen megfeleljen a Nemzeti Erdőprogram alapelveinek és illeszkedjen prioritásai közé. A feltételrendszerbe és a pályázatokba beépíthető az is, hogy az erdőtulajdonos, a tartamos erdőgazdálkodás eszközeivel, megfelelő érdekeltségi területtel, szakmai tudással és anyagi tőkével rendelkező erdőgazdálkodót bízson meg erdejének kezelésével.

Az erdőgazdálkodásban korszakváltás következne be, mivel ezután a faanyag értékesítésén kívül a klímakereskedelem is meghatározó tényezővé válna.

Az állam, a CO₂ kvóta erdészeti ágazatra eső részének az ágazaton belüli szabályozott elosztásával, a piac törvényszerűségeit kihasználva juttathatná érvényre hosszú távú erdészeti, természet és klímavédelmi politikáját.